

de cultuurverschillen tussen Frankrijk en Nederland in de verschillende beroepen aanzienlijk kunnen zijn, is het handig iets te weten van de communicatie binnen zo'n beroep en de gebruikte registers.

Ervaringen

Tussen de bedrijven door werden er gedurende de studiedag waardevolle, algemene opmerkingen gemaakt, zowel in positieve als in negatieve zin. De native speaker kan bijvoorbeeld als bedreiging worden gezien voor de zittende Nederlandse docenten. Eén van de aanwezige natives sprak uit eigen ervaring van een zeer vijandige houding jegens haar aanwezigheid in het algemeen en tegen het feit dat zij heel anders les gaf in het bijzonder. Hier was uiteraard geen sprake van iemand die met instemming van iedereen een school was binnengehaald, maar het illustreert hoe belangrijk het is dat de hele sectie en de schoolleiding achter het voornemen staan. Ook blijken er leerlingen te zijn die met de native speaker een deal hadden gesloten: jij verbetert de fouten in ons Frans, wij helpen jou bij je Nederlands; of ouders van leerlingen die allerlei initiatieven nemen. In sommige gevallen ontstonden in de scholen diepgaande pedagogisch-didactische discussies over de rol van de grammatica, doeltaalvoertaal, het omgaan met teksten, het gebruik van luistermateriaal en authentieke documenten en het poldermodel in de klas. Want het gaat hier om mensen die al vijf of zes jaar studie achter de rug hebben en stage-ervaring in Frankrijk of elders hebben opgedaan. Maar misschien wel de belangrijkste opmerking - vaak te horen - was dat je als sectie zoveel terugkrijgt voor je investering. Echt Frans in je omgeving, enthousiaste leerlingen, nieuwe inzichten en in de meeste gevallen een waardevol persoonlijk contact.

Tot slot

Aan het einde van dit schooljaar zullen we weten hoe de eerste lichter van tien *locuteurs natifs* uit Frankrijk het er dit jaar vanaf gebracht heeft en of ze door onze opleiding en de intensieve schoolbegeleiding klaar zijn voor een echte baan in het Nederlandse onderwijs. Lezers die enthousiast zijn geworden en volgend jaar met hun school mee zouden willen dingen naar een opleidingsplaats voor Frans of Duits, kunnen contact opnemen met een van de volgende docenten: Marleen IJzerman, Annie Bimmel of Hans van Strien, Centrum voor Frankrijkstudies, Domplein 24, 3512 JE Utrecht, tel 030-2536442. Voor meer informatie over het project: e-mail <Marleen.ijzerman@let.uu.nl>. ■

KLASSENGE meer ruimte voor

Literatuuronderwijs bij de vakgroep S

In 1988 trad Nicolien Montessori aan als docente literatuur bij de vakgroep Spaans van de lerarenopleiding in Utrecht. Ook is ze bestuurslid van de Stichting Promotie Literaire Vorming. Al voordat Nicolien Montessori in Utrecht met haar lessen begon, was ze er van overtuigd dat frontale kennisoverdracht een heilloze onderneming zou worden. Op de een of andere manier moesten de studenten tijdens de lessen met elkaar in gesprek treden. Ze koos voor klassengesprekken waarbij de studenten zowel de gespreksleiders zijn als ook de vragenstellers.

SPREKKEN r interpretaties

paans van de Hogeschool van Utrecht

Nicolien Montessori

Bij het lesgeven draait het vooral om kennisoverdracht. De klassieke manier is dat de docent vertelt en uitlegt en de leerling luistert en leert: de frontale kennisoverdracht. Ik koos voor een andere aanpak: het klassengesprek. Mijn beweegredenen om van frontale kennisoverdracht af te zien en te kiezen voor klassengesprekken, zijn terug te voeren op verschillende gronden.

De didactische overwegingen waren dat ik de leer-mogelijkheden van de studenten ernstig zou beperken als ik de rol van kennisoverdrager op mij nam. De rol van de student zou dan beperkt blijven tot het opschrijven en memoriseren van kennis voor het tentamen. Er was geen mogelijkheid om een eigen leerweg te ontwikkelen,

eigen problemen tegen te komen en op te lossen of een eigen leesmethode te ontwikkelen. In de aard der zaak is het lezen van literatuur een creatieve aangelegenheid die ruimte behoeft om tot volle ontwikkeling te komen.

Een andere reden was de aard van de literaire teksten. Het was mijn taak om de Spaans-Amerikaanse literatuur van de twintigste eeuw te presenteren en ik had voornamelijk te maken met (post-)modernistische teksten. Primaire eigenschap van deze teksten is dat zij voor meerdere lezingen vatbaar zijn. Er wordt een beroep gedaan op de lezer om mee te creëren, om een eigen betekenis aan de tekst te geven. Het zou daarom tegen de aard van deze teksten indruisen om een of meerdere interpretaties over te dragen als zijnde de 'juiste' lezingen. Het klassengesprek biedt de mogelijkheid om verschillende lezingen naast elkaar te plaatsen.

Een tweede, verwante, eigenschap van de meeste van deze teksten is een ruime mate van dubbelzinnigheid. Open plekken en vragen die onbeantwoord blijven zijn aan de orde van de dag. Het vereist oefening om hiermee om te gaan. Vaak is de eerste neiging van studenten om een rationele verklaring te zoeken voor magische schimmigheden. Het doel van klassengesprekken is er meer op gericht om te kijken hoe dubbelzinnige effecten in de tekst bereikt worden en tot welke interpretaties zij leiden. Zo wordt er naar gestreefd de kunstzinnigheid van de tekst in stand te houden en het creatieve leesproces van de student te stimuleren.

Opbouw van de cursus

De cursus Spaans-Amerikaanse literatuur van de twintigste eeuw wordt in het vierde lesjaar gegeven en is het laatste literatuuronderdeel dat de studenten krijgen. In het tweede jaar hebben zij een inleiding gehad in tekstanalyse van proza, poëzie en toneel. In het derde jaar hebben zij een inleiding in de literatuurgeschiedenis van Spanje gehad. Aangezien de literatuurcolleges in het vierde jaar hun laatste kans is om binnen de opleiding iets met literatuur te doen, is het belangrijk dat zij in deze fase worden voorbereid op een zelfstandige omgang met literaire teksten. Grofweg kent de cursus een voorbereidende fase, de start, een uitvoerende en een slotfase.

Voorbereidende fase Ruim van tevoren krijgen de studenten de boekenlijst met titels en aandachtspunten waar zij per tekst aantekeningen van dienen te maken. Zo systematiseren zij de resultaten van hun leeswerk en hebben zij deze punten paraat als de klassengesprekken van start gaan. De aandachtspunten zijn in feite de hoofdelementen

en -aspecten van een narratieve analyse: personages, ruimte, tijd, vertelperspectief, gebeurtenissen en dergelijke. Studenten schrijven tevens een korte samenvatting van de tekst en een verslag van hun eigen impressie.

Start: de eerste colleges Tijdens de eerste twee bijeenkomsten geeft de docent een overzicht van de literatuurgeschiedenis. Als handboek wordt gebruik gemaakt van Maarten Steenmeijer, *Moderne Spaanse en Spaans-Amerikaanse literatuur*, (Martinus Nijhoff 1996). De doelstellingen van de cursus worden uiteengezet en de beurten om een klassengesprek voor te bereiden worden ingedeeld. De studenten krijgen een overzicht met aanwijzingen hoe zij zich moeten voorbereiden op iedere les, op het klassengesprek dat zij gaan leiden en op het tentamen. Het overzicht biedt voldoende duidelijkheid voor studenten om daadwerkelijk zelfstandig en systematisch aan het werk te kunnen. Tevens krijgen zij de opdracht om aan het einde van de cursus een muurkrant te maken en te presenteren. Zij kunnen dit individueel of in groepen doen of zelfs met de hele klas. Studenten bepalen zelf het thema en maken na ongeveer een maand bekend wat ze gaan doen.

Uitvoerende fase: de klassengesprekken Volgens het tijdens de eerste colleges ingevulde rooster voltrekken zich nu de klassengesprekken. De studenten die het hebben voorbereid zitten voor de klas en leiden het gesprek. Vragen van studenten die het klassengesprek voorbereid hebben, hebben betrekking op de aantekeningen die zij volgens instructies op de boekenlijst bij het lezen hebben gemaakt. De overige studenten worden geacht van te voren een narratieve analyse van de te bespreken tekst te hebben gemaakt volgens een bepaald model. Bovendien schrijven zij een korte samenvatting en verwoorden zij hun eigen indruk. Dit is de voorkennis waar de vragenstellers vanuit kunnen gaan. Hun vragen gaan in op lastige punten van de analyse. Bovendien kunnen zij specifieke kenmerken van de tekst aan de orde stellen of interpretatie problemen waar ze bij het lezen op zijn gestuit. Het voordeel is dat het zwaartepunt van het gesprek automatisch valt op elementen die voor de student van belang zijn. Voorkomen wordt dat de docent deze fase monopoliseert, eigen stokpaardjes gaat berijden of de discussie naar een niveau tilt waar de studenten op dat moment niet aan toe zijn. Zolang het klassengesprek duurt, is dat het podium van de studenten: zij maken de dienst uit en worden vrijgelaten in hun werkproces.

Slotfase: nabespreking en reflectie De nabespreking wordt geleid door de docent en heeft betrekking op de vorm en

de inhoud van het gesprek. Inhoudelijk wordt aanvullende informatie verstrekt; twijfels en moeilijkheden worden opgehelderd. Indien nodig worden meer en minder plausible interpretaties van elkaar onderscheiden. Daarnaast wordt de techniek van het klassengesprek nabesproken. Vooral in het begin verlopen deze gesprekken nog wel eens stroef omdat studenten zich onzeker voelen door de ruimte die de docent hen laat en door het gat dat ontstaat omdat kennisoverdracht en -verwerving geen primaire doelstelling is. Studenten hebben de neiging dit gat alsnog op te vullen. Dit kan leiden tot een verkapt spreekbeurt hetgeen uitdrukkelijk niet de bedoeling is.

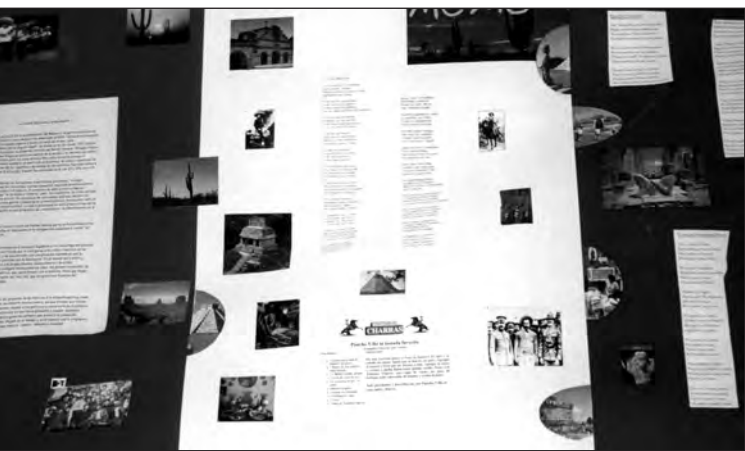
Soms leidt dit tot een *hand-out* van vragen en schriftelijke informatie die het proces eerder belemmert dan bevordert. Als vragen vooraf op papier staan, krijgen deze een sturende werking die de vrije ontwikkeling en de diepgang van het gesprek in de weg staan. Problematisch wordt het als de gespreksleiders zich gaan beroepen op een 'verborgen autoriteit', bijvoorbeeld een interview of een recensie van de tekst die zij als 'waar' aannemen en waaraan zij de antwoorden die zij van medestudenten krijgen gaan toetsen. Hierdoor ontstaat een kunstmatige situatie die de gespreksgang verstoort en bovendien het doel van de cursusopzet voorbijschiet. Het gaat er immers om dat studenten zelfstandig criteria ontwikkelen om met literaire teksten om te gaan.

Al dit soort zaken, maar vooral ook de positieve aspecten, worden in de nabespreking meegenomen. Studenten geven zelf ook een reflectie op hun aanpak en het verloop van het klassengesprek.

Rol van de docent

De rol van de docent is subtiel. Enerzijds geeft hij het initiatief uit handen en dient derhalve de werkwijze van de studenten te respecteren. Anderzijds blijft de docent eindverantwoordelijk voor het leerproces. Hij dient de studenten dit vertrouwen ook te geven, zodat zij uiteindelijk bovengenoemde pogingen om controle te krijgen op kennisoverdracht loslaten en zich overgeven aan de taak die voor hen bestemd is: creatieve lezingen van literaire teksten met elkaar uitwisselen. De ervaring leert dat deze overgang zich meestal ergens halverwege de cursus voltrekt. Dan verandert het karakter van de klassengesprekken. Het oriënterende vragenlijstje van de boekenlijst wordt losgelaten, eigen inspiratie wordt de nieuwe leidraad en de klassengesprekken worden dieper en genuanceerder. De eventuele krampachtigheid van het begin maakt plaats voor leesplezier, zelfvertrouwen, creativiteit en een nieuwe, vrijere kijk op literatuur.

Het maken van de Muurkrant

Om het vak literatuur te kunnen afsluiten, dienen de studenten aan alle opdrachten te hebben voldaan. Zij hebben de lessen gevolgd, een klassengesprek geleid en een herkenbare, individuele bijdrage geleverd aan de muurkrant die ze tijdens de laatste les presenteren. Het gaat hierbij om een open opdracht. De studenten bepalen zelf of zij met de hele klas een muurkrant over een bepaald thema maken of dat zij het werk verdelen over groepjes die aan verschillende thema's gaan werken. Soms vindt een combinatie plaats: er wordt een globaal thema gekozen waarbinnen elk groepje een subthema verzorgt. Het is ook mogelijk om voor een individuele aanpak te kiezen. De onderwerpskeuze is vrij. Ondermeer de volgende onderwerpen zijn in de loop der tijd aan de orde gekomen: het landschap in de literatuur, de Indiaan als thema, het Magisch Realisme en de literatuur van Mexico. Soms is ervoor gekozen de muurkrant te wijden aan het oeuvre van een bepaalde schrijver. Vaak kiezen studenten een onderwerp dat in het verlengde ligt van een boek waar zij het klassengesprek over hebben geleid. Bijgaande illustraties geven een beeld van de muurkranten die gaandeweg zijn geproduceerd.

De opdracht blijkt aanleiding te zijn voor studenten om aanvullende informatie in woord en beeld te zoeken over een literair onderwerp. Het Internet blijkt goede diensten te bewijzen. Het is een lichtere opdracht dan de klassengesprekken en het spreekt studenten aan op hun creativiteit. Zo heeft een Spaanse studente een overzicht gemaakt van veel voorkomende symbolen in het werk van Borges en deze van passende illustraties voorzien. Op andere muurkranten hebben de recepten gestaan uit het boek *Como agua para chocolate (Rode rozen en tortilla's)* van de Mexicaanse schrijfster Laura Esquivel.

Tijdens de laatste bijeenkomst worden de muurkranten opgehangen en gepresenteerd. Op de valreep wordt er veel informatie uitgewisseld en doen studenten ideeën op voor verdere zelfstudie na afloop van de cur-

sus. Vaak is dit een moment waarop studenten zicht krijgen op grotere verbanden binnen de literatuur. Met de muurkrant zetten studenten de kroon op een aantal maanden intensieve literatuurervaring. Nog even het laatste literatuurtentamen halen en de student is klaar om zelfstandig literatuurlessen te verzorgen of zich uit eigen interesse verder in de materie te verdiepen.

De tentamens

Bij de cursus horen een of twee tentamens. De laatste les voor het tentamen gebruikt de docent om de tentamenstof vast te stellen, de collegestof te herhalen en antwoord te geven op vragen. De aard van de tentamens sluit aan bij de structuur van de colleges. Vragen hebben betrekking op narratieve analyse, vergelijking van teksten en verbanden met de secundaire literatuur. Studenten die altijd goed voorbereid aan de lessen hebben meegedaan, halen zonder veel extra moeite een uitstekend resultaat. Ook binnen het tentamen kan het zijn dat meerdere goede antwoorden mogelijk zijn, mede afhankelijk van de argumentatie van de student. Gemaakte tentamens worden klassikaal nabesproken om het leerrendement te verhogen.

Plan van aanpak

Door de jaren heen en dankzij veelvuldige feedback van studenten heeft deze aanpak zich steeds verder ontwikkeld. In de jaren negentig ging deze methode goed passen in het algemene kader van zelfstandig leren. Toch duurde het tot juni 2000 voordat ik een welkome impuls van buitenaf kreeg in de vorm van een inspirerende workshop van Frank van Dixhoorn en Tanja Janssen over de voordelen van deze aanpak. Geen methode is heilig, ook deze niet. Maar het is wel een methode die de student de ruimte biedt om de weg van zijn eigen nieuwsgierigheid te volgen en vorm te geven. De docent die zich ten taak stelt om de leerling op deze - eigenzinnige - weg te begeleiden kan uitzien naar een gevarieerde en zinvolle lespraktijk. De studenten zijn over het algemeen tevreden. Zij vinden het leuk om zelfstandig aan de gang te gaan en om ruimte te krijgen om hun eigen leeswijze te ontwikkelen en ter discussie te stellen. Enquêtes leveren vaak het commentaar op dat zij met andere ogen naar literatuur hebben leren kijken. Zelf vind ik altijd dat de discussies duidelijk een stijgende lijn vertonen. Leerlingen zijn gaandeweg goed in staat om hun eigen visie te onderbouwen. Ze hebben geleerd om zin en onzin van elkaar te onderscheiden en ze hebben een literair inzicht ontwikkeld waar ze op kunnen vertrouwen en in beroepssituaties mee aan het werk kunnen. ■